

Tranås/Ydre Släktforskarförening

Medlemsblad sommaren 2022

Det levande
kulturarvet

Sidan 6

Bäcken
- ett torp med anor

Sidan 8

När
Konsum-
bussen
kom till
byn

Sidan 4

Änkan
Emelie Asproth

Sidan 10

Den
indelte
soldaten

Sidan 12

Barnmorskan
Selma Nestor

Sidan 14

Ordförandens tankar

Jag minns för flera år sedan en kvinna som gick vår grundkurs i släktforskning. Hennes enda målsättning med forskningen var att forska kring ett skrin som gått i arv från kvinna till kvinna under många generationer. Hon ville veta mer om just de personer som haft skrinet i sin ägo. Det var skrinet som var centralt för henne. Överlämnandet till nästa generation var strikt styrt på så vis att skrinet lämnades till äldsta dottern i samband med konfirmationen. Det här visar hur mycket ett prydnadsföremål, ett verktyg, en bok eller något annat som tillhört våra förfäder kan betyda. När man vet att mormors mor eller farfars far har tagit i eller beundrat föremålet.

De flesta saker hade säkert också ett större värde för våra förfäder, innan vi fick vår slit-och-släng-mentalitet och det mesta betingade en större kostnad för de flesta. Det märker vi inte minst när man läser gamla bouppteckningar och ser hur varje liten sked, mugg eller verktyg tas upp.

Ett föremål kan även berätta mycket om personen som haft det. Om vilka vanor (ovanor), social status, intressen osv, som vår släkting haft. Efter min egen farfar (som dog långt innan jag var påtänkt) fanns det kvar en stor mängd böcker. Jag har sparat ett antal, dock inte alla. Hans böcker handlade om de mest skiftande saker, som hembygdsskildringar, folksagor, jordbruk, emigration och filosofi. Men det fanns även olika klassiska romaner. Bland annat genom farfars böcker har jag kunnat skapa mig en bild om vem han var. Från olika berättelser har jag också förstått att han betraktades som en speciell person i bygden. Det var inte så vanligt i början av 1900-talet att en bonde ägnade mycket av sin tid till att läsa böcker.

Efter min farfars mamma har jag också kvar en speciell sak. Det är en fin psalmbok med vackra mässingdetaljer där hon har skrivit sitt namn och ett datum – 29 oktober 1880. Det var knappt ett år innan hon gifte sig, så kanske var det en present från hennes trolovade. Sammetsytan på pärmarna är nästan bortnött, vilket gör att jag förstår att hon använt den mycket. Det finns annat som också visar att hon var djupt troende.

Min farmors mamma Lovisa Magnidotter har lämnat ett helt annat typ av minne efter sig. Flera av mina gamla släktingar berättade att hon rökte mycket även som gammal och handikappad. Hon var bestämd och såg till att omgivningen passade på henne med tobak till hennes pipor! När min pappa gått bort hittade jag ett par små cigarrlådor med minnen efter våra förfäder. Där, i en av lådorna, låg Lovisas små eleganta rökpipor. Fortfarande när jag tittar på dom, ser jag för mig den gamla skröpliga damen i en säng blossande på sin pipa.

Plocka nu fram era minnen efter förfäderna och fantisera fritt om hur de var som personer.

Önskar er alla också en skön sommar, så ses vi till hösten!

Lasse Karlsson
ordförande

Min farfars mamma Anna Beata Svendsdotters vackra psalmbok. Den är väl använd och pärmarna nötta.

De små eleganta rökpiporna som min farmors mamma Lovisa Magnidotter lämnat efter sig.

Vi hälsar alla nya medlemmar

Varmt välkomna

till Tranås/Ydre Släktforskarförening och hoppas att ni ska ha glädje av medlemskapet och vår verksamhet!
Även under 2022 har den positiva medlemstillströmningen fortsatt, vilket känns mycket roligt och stimulerande!

Utflykt till Ingatorp

Lennart Nilsson kunde berätta det mesta om Ingatorps kyrka.

En dag i maj var det dags för Släktforskarföreningens utflykt till Ingatorp. Den utflykt som egentligen var inbokad för två år sedan, men som pandemin satte stopp för. Närmare trettio medlemmar samlades vid den vackra kyrkan där Lennart Nilsson mötte upp för att guida oss. Hembygdskännaren Lennart, som kan det mesta om Ingatorp, är mest känd som "Himmelstorparn" i bygden efter gården han bor på. Efter att vi placerat oss i kyrkbänkarna fick vi kyrkans historia berättad för oss, från den allra första byggnaden på platsen till den ståtliga kyrka som nu syns långväga kring.

Lennart visade oss vidare till den gamla tiondeboden, en av Sveriges äldsta träbyggnader, och till

kyrkomuséet med bland annat en gammal likvagn.

Som "Grand finale" fick vi besöka Lennart Nilsson eget Lantbruks- och motormuseum. Där kunde också våra medhavda kaffekorgar avnjutas, vilket var passande eftersom regnskurarna dök upp med jämna mellanrum. Lennarts omfattande samling av gamla traktorer gjorde att i varje fall de manliga deltagarna hade svårt att slita sig från platsen. Föreningens medlemmar kunde återvända hem efter en mycket intressant och givande dag.

Lasse Karlsson

Den gamla tiondeboden i utkanten av kyrkogården.

Deltagarna fick en trevlig kaffestund omgivna av ett stort antal gamla traktorer. Foto: Lasse Karlsson.

Oplanerat månggifte

Detta är den fantastiska historien om änkan vars man 1699 gick med Skaraborgs regemente till nuvarande Tyskland där han skulle ligga fredsvakt.

1710 får kvinnan besked om att hennes man omkommit i slaget vid Poltava. Hon var då tvungen att flytta från soldattorpet inom 3 månader. Till torpet kom en ny soldat som "konserverade" änkan, dvs gifte sig med henne. De fick två barn. Tidigare

fanns 2 barn med den "stupade" soldaten.

1718 gick den nye mannen ut i strid. I februari 1719 får kvinnan veta att även han omkommit. Nu förstod hon att hon måste flytta.

Men det behövde hon inte. Det kom en ny man, som inte var soldat. Också han konserverade änkan. 1721 var det storläger på heden i Axevalla. Dit går hennes tredje man och när han kommer hem igen har han två kompisar med sig. Det var inga kompisar. Det

var hennes två tidigare män. Hon hade helt plötsligt tre gubbar "på hal-sen" samtidigt.

Vem valde då kvinnan? Sista äktenskapet eller det första? Jo, efter en massa skrivelser blev det det första äktenskapet som gällde.

Den förste mannen fortsatte att vara soldat till slutet på 1720-talet och de andra männen hittade nya fruar.

Berit Ekberg (efter Björn Lippold)

Ett stort Tack!

Styrelsen vill rikta ett varmt tack till våra annonsörer för ert stöd till föreningens verksamhet. Vi vill också tacka de personer, ingen nämnd och ingen glömd, som på ett eller annat sätt skänker gåvor till föreningen.

När konsumbussen kom till byn.

”Mamma mamma” ropade vi barn ”nu åkte konsumbussen förbi”. ”Ojdå” sa mamma ” då måste jag ta fram portmonnän o notan o sätta på mig ett rent förkläde tills han kommer tillbaka”.

Min mamma handlar och bakom disken står Harald Jonsson. Privat foto.

Det var fredag och klockan var ungefär kvart över tre när bussen stannade på vägen utanför vårt hus. Mamma tog sin korg eller väska och gick för att handla det som behövdes för kommande vecka och vi barn visste att det vankades något lite extra gott till oss. Vi var tre syskon, det var jag Gerd, min lillasyster Marianne och vår lillebror Janne. Det kändes som en evighet innan mamma plockat ur väskan och kommit till botten, för det var där de låg de små två öres eller fem öres kolorna. Himmel så goda de var och efterlängtrade! Innan mamma gjorde något annat var hon noga med att stoppa det lilla konsumkvittot i en liten låda av papper som satt på väggen och som det stod ”konsumkvitto” på. Då man handlade på konsum och var medlem belönades man med återbäring. Jag minns när mamma och pappa vid årets slut tömde den lilla lådan på bordet och räknade ihop vad man handlat för under året. Summan lämnades sen till konsum och så fick man pengar tillbaka. Dessa pengar fick alltid mamma som sina egna och hon fick köpa vad hon ville. Det var glädje för en husmor som aldrig hade egna pengar. Man kunde också låta pengarna stå kvar på kontot och låta dem växa vidare men det var nog inte många som gjorde det. Det var gott att få lite extra pengar, det var inte så gott om dem efter kriget.

Det här var tidigt 1950-tal och mycket har förändrats sen dess, och med konsumbussen förbättrades servicen betydligt för landsbygdens befolkning. Vår familj var privilegierad vi hade bara ett par hundra meter till närmaste affären i Hagaborg men många hade lång väg att gå eller cykla. Bilarna var inte så många vid den tiden. Vilken skillnad det blev för kvinnorna att kunna få hem varor nästan till dörren istället för att behöva kånka och bära tunga matkassar lång väg eller hänga dem på ett cykelstyre och sen trampa hem. I konsumbussen fanns allt att köpa från vetemjöl, socker, jäst, ost, leverpastej, fläskkotletter, prinskorv och goda rosa tuggummi och mycket, mycket mera. Det var verkligen ett välsorterat snabbköp som dök upp en gång i veckan.

Österbymos Kooperativa handelsförening bildades redan 1922 och ordförande var godsägare Axel Rääf. Flera av de som var med och bildade föreningen jobbade vid järnvägen som sedan några år tillbaka gick sträckan Österbymo och Eksjö. En orsak till att föreningen bildades var att det behövdes konkurrens till de handlare som fanns i bygden eftersom de ansågs ta för mycket betalt för sina varor. Kooperationens ide var att ha så billiga varor som möjligt utan vinstintresse. Österbymos första konsumbutik startade i början av 1920-talet.

1951 köptes den första bussbutiken in och Harald Jonsson anställdes att köra den. Tack vare Konsumbussens tillkomst täckte föreningen in stora delar

av Ydre och medlemsantalet växte snabbt.

Det var fortfarande efterkrigstid och de varor som varit ransonerade i flera år gick det nu att handla fritt igen. Det var bara kaffe som krävde ransoneringskort ända fram till 1951. Därefter kunde man köpa så mycket man ville och hade pengar till.

”Då slapp man äntligen det äckliga surrogatkaffet,” sa mamma.

För att få lite mer kött på benen till min berättelse om konsumbussen fick jag möjlighet att träffa Lasse Sander, som är en av dem som under flera år var medarbetare i bussen. Han kunde berätta om hur vardagen såg ut i en rullande konsumbutik.

En solig försommardag sitter vi i Lasses och hans fru Kickis grönskande trädgård. Kaffebordet är dukat med bullar och kakor och man känner sig så välkommen. Åh så gott och trevligt det var och aldrig smakar kaffet så bra som när det dricks ute i det fria!

Det var år 1951 som Lasse som ung pojke började sitt jobb i Konsums butik i Österbymo. Till en början var han springschas, men blev så småningom butiksbiträde. Lasse fick då också hoppa in och hjälpa till i Konsumbussen när någon var sjuk eller ledig. Bussen utgick från butiken i Österbymo, som då låg i det vi idag kallar Ydre Wårdshus. Föreståndare för Konsumbussen var Harald Jonsson och det var också han som för det allra mesta satt vid ratten. Hans medhjälpare förutom Lasse Sander var Jan-Erik Borg, Åke Malmgren, Kurt Andersson och Stellan Åberg. Det är säkert kända namn för många

Så här såg vägarna ut på 50-talet överallt i Ydrebygden. Privat foto.

Lasse Sander framför den rullande butiken. Privat foto.

av de som handlat i butiken utanför husknuten.

Veckans arbete var uppdelat på tur-schema i de olika socknarna och det var noga att man inte överskred kommungränsen.

Måndagar stod bussen stilla, då skulle den städas och servas och packas full med varor. Resterande fem dagar i veckan körde man runt i Ydre och betjänade hushållen. Tisdag gick bussen till Rydsnäs och via Sillefall till Asby. Onsdagar, Asby udde och genom Tullerum i Norra Vi. Torsdag var Torpöns dag och fredag Västra Ryd och Norra Vi. Lördag gick resan till Forsnäs, Sund och en liten bit i Norra Vi för att sen återvända till Österbymo och därmed var arbetsveckan slut. En hel dags ledighet väntade nu!

Det var mycket som skulle få plats i den rullande butiken och det skulle räcka även till de som handlade sist under resan. Även ett litet kylskåp, som gick på gasol, fanns för att hålla köttvarorna kalla. Det var ett hårt arbete berättar Lasse speciellt på vintertid, då var det inte lätt att vara chaufför. Många vägar var smala och slingriga och dåliga. Ibland var de

Lasse Sanders handgjorda små fina konsumbussar.
Foto: Lasse Karlsson

inte ens plogade. Turerna började vid 8-tiden på morgonen och pågick sen till kvällen. Väl tillbaka i Österbymo skulle bussen åter fyllas på med en del varor inför nästa dags färd. Lasse har också många roliga minnen från turerna, "man lärde känna så många människor" säger han "och man visste vad de brukade handla". Det var ett helt annat sätt att expediera kunderna i början av 1950-talet. Mycket varor var i lös vikt och måste vägas och paketeras i bussen. Jästen till exempel, var i stora block och kunderna fick visa hur stor bit de ville ha. Den skars sen av i önskad storlek och slogs in i papper. Samma var det med leverpastej, en stor bit som sen skars ut till önskad storlek. Om det inte var som en kund, som Lasse berättar om, han köpte hela leverpastejen! Fram på bussen fanns en upphängning där lastade man på säckar med djurfoder och annat för jordbruket.

1958 inköptes en ny butiksbus. Den var så modern att man hade genomgång mellan förarhytten och varuutrymmet. Med den gamla bussen fick föraren stiga ur bussen och gå till bakre delen och öppna upp för att sen ställa sig bakom den lilla disken.

Det var många som ville bjuda de trevliga killarna i bussen på kaffe, och de tackade inte nej till en kopp. Men kanske kunde det bli lite för mycket av det goda ibland.

Den siste som körde konsumbussen var Stellan Åberg och han trivdes mycket bra med sina turer i Ydreskogarna. Han minns också att han själv tyckte det var jätteroligt att få köpa godis i bussen. Då han besökte mormor och morfar i Norra Vi och bussen stannade till passade han på att köpa tuggummi. Det var jättekul tyckte han!

1968 gjorde Stellan sista turen med konsumbussen. Bussen var nedsliten och man ansåg det inte lönsamt att skaffa en ny och fortsätta verksamheten. Tiderna hade förändrats och behovet av servicen på landet var inte lika stort.

Det var inte bara konsumbussen som gav service till landsbygden under den här tiden. Fiskbilen kom också förbi med färsk fisk. Drickabilen, Åbro Bryggeri, kom körande så det skramlade i drickabackarna. Där kunde man köpa sockerdricka och Champis bl a, men det var bara vid högtidliga tillfälle som man fick dricka dessa goda drycker.

Inte lätt att ta sig fram i den smala passagen vid Brandsnäs i Torpa.
Privat foto.

På 1950-60talet fanns många småaffärer runt om i Ydrebygden och ägarerna var säkert inte glada över den konkurrens som blev när konsumbussen gjorde sitt intåg. Jag minns att Gunnar Forsberg som hade affären i Hagaborg, brukade packa sin PV Duett full av varor på fredagseftermiddagen för att leverera till "Svanboskaten" som det hette. I affären i Ådala gjorde Rune Carlsson likadant, han packade sin bil och körde ut varor i "Sörskaten"! Varken i Svanboskaten eller Sörskaten körde konsumbussen, var och en hade sitt område.

Kanske man måste göra så för att överleva men jag tror att det fanns affärer som fick slå igen också. Idag finns inga av dessa lokala affärer kvar i bygden, det är bara Rydsnäs och Asby som kämpar på med var sin lanthandel. Eftersom fler och fler skaffade bil behövde man inte längre vara sin affär köptrogen utan man kunde handla lite här och där.

Som jag skrev tidigare så var det fredagseftermiddagen som bussen kom till Norra Vi. Bussen körde raka vägen förbi oss och vände vid Ekstugan på gränsen till Tidersrum. Alla som skulle handla fick sen göra det på tillbakavägen. Det var när vi såg bussen köra till Ekstugan som vi ropade på mamma så hon kunde göra sig klar för att köpa vårt efterlängtnade fredagsgodis.

Gerd Brisfjord Karlsson

Källor:
Lasse Sander och Stellan Åbergs berättelser
"Ydreboken 1955-1995"

Att bevara en viktig del av det levande kulturarvet

Efter FN:s Rio-konferens om miljö och utveckling 1992, där viktiga frågor kring världens matförsörjning och hotet mot den biologiska mångfalden stod på agendan kan man se ett alltmer ökande intresse för det **levande kulturarvet**. Kulturarvet rörande bebyggelse och kulturmiljöer är mer konkret och lättare att förstå, men att en mängd växter och djur i allra högsta grad också tillhör kulturarvet kan vara svårare att ta till sig.

Ett ökat intresse på flera fronter och intresset för kulturhistoriska växter och bevarandet av dem tog fart. Intresseföreningar bildades för olika växter och växtgrupper. Sveriges lantbruksuniversitet och Jordbruksverket startade efter riksdagsbeslut **POM** (Programmet för Odlad Mångfald).

POM är Sveriges nationella insats för att långsiktigt bevara och nyttja våra kulturväxter och deras vilda släktingar. Sveriges riksdag beslutade år 2000 att POM skulle genomföras som ett verktyg för att förverkliga Konventionen om biologisk mångfald.

Mellan 2002 och 2010 har hela

Farmorstulpan från Ydre. Foto: Johan Högquist

Sverige inventerats där flera hundra frivilliga har hjälpts åt att leta köksväxter med historia, rosor som blivit släktklenoder, kvarstående perenner vid ödetorp och gårdar, lokalt spridda frösorser, frukt och mycket annat.

Inom åtta olika inventeringsprojekt, så kallade upprop, letade POM med hjälp av duktiga inventerare och tips från allmänheten över hela Sverige efter gamla odlingsvärda sorter av vegetativt förökade köksväxter, bär, frukt, perenner, prydnadsträd och buskar, lök- och knölväxter, rosor, krukväxter samt fröförökade köksväxter.

Från och med 2011 till 2015 koncentrerades arbetet på en utvärderingsfas, då det insamlade materialet undersöktes, jämfördes och utvärderades med hjälp av provodlingar och DNA-analyser.

I samråd med referensgrupper bestämdes vilka sorter som skulle bevaras för att nyttjas i framtiden. Tanken har hela tiden varit att upptäcka gamla sorter som överlevt under lång tid och visat sina goda överlevnads-gener.

Genom insamlings- och bevarande arbetet har vissa sorter av särskilt odlingsvärda sorter kunnat saluföras under varumärket Grönt Kulturarv. Växter som kommer i fråga ska vara sorter odlade i Sverige före ett visst decennium, och ha en väl dokumenterad historia. Sortimentet utökas successivt med fler och fler sorter men idag finns ett femtontal perenner, ca 15 rossorter, några humlesorter och ett femtiotal certifierade sorter av äpplen, päron, plommon och körsbär. Även krukväxter bland annat pelargon har odlats fram som Grönt

LK Pension & Trygghet

Lasse Karlsson 072-321 61 59
Pensionshjälp ☒ Familjejuridik

Medlemsrabatt på Släkthistoriskt Forum

Som medlem i Tranås/Ydre Släktforskarförening får du 100:- rabatt när du prenumererar på Släkthistoriskt Forum. Kontakta någon i styrelsen så får du den rabatt-kod som skall användas.

GRÖNT KULTURARV

kulturarv-krukväxter.

Det utvalda materialet bevaras nu för framtiden i Nationella genbanken varifrån det också är fritt tillgängligt. Dessutom läggs resurser på att få ut växterna i odling igen.

Gårdebobär.

Foto: Johan Högquist.

Vill du veta mer om POM finns en utmärkt hemsida:
<https://www.slu.se/centrumbildningar-och-projekt/programmet-for-odlad-mangfald-pom/>

Det är betydelsefullt att inse vikten av de gamla växternas betydelse för helheten och, kanske, för släktens historia.

ANKNYTNINGSPUNKTER till släktforskningen.

Att gå på upptäcktsfärd med torp-inventeringar som grund kan ge en spännande information om vad man odlat i gångna tider. De bästa överlevarna finns ofta kvar vid de gamla torpgrunderna. Vet du var dina förfäder levde kanske du kan finna vilka växter man omgett sig med i din släkt under åren.

Om man hittat sina rötter och de platser - ett torp eller en ödetomt - där släkten levde kan det vara väldigt intressant att även undersöka de gamla växter som funnits där. Många rester och tecken på ett idogt och ihärdigt liv kan spegla sig i spåren och resterna av växtligheten.

Snöbär och syrener, en och annan krusbärsbuske eller ett gammalt plommonträd! Gamla skifteshandlingar kan också berätta en hel del hur den gamla trädgården såg ut; "Trädgården har bärbuskar, plommon- och körsbärsträd samt 8 stk äple- och päronträd" står det i en östgötsk skifteshandling från 1864.

Tulpan från Visskvarn i Norra Vi.
Foto: Johan Högquist.

Ofta kan man se två plommonträd vid gamla torpgrunder, ett gulplommonträd och ett krikonträd. Anledningen är att gulplommon inte är självfertil och kräver tex ett krikonträd i närheten. En tydlig, viktig kunskap som våra förfäder hade klart för sig!

Att odla de gamla överlevarna är att bevara det mest värdefulla materialet för framtiden så att kommande generationer kan njuta av samma smaker och dofter som våra mor- och farföräldrar en gång gjorde.

Johan Högquist, byggnadsantikvarie

Boktips:

"Våra älskade torpväxter" av Inga Wallenqvist
"Handbok för en gammal trädgård" av André Strömquist

Släktforskardagarna i Skövde 2022

Mässan tar plats 20-21 augusti i Arena Skövde, där du i egen takt kommer kunna strosa bland utställare, spana in de senaste boknyheterna, lyssna på föreläsningar, ta en fika med en kompis och samtala med släktforskare från föreningar från hela landet.

Släktforskardagarna är ett årligt återkommande evenemang med över 30 år på nacken. Evenemanget är en genealogisk sammankomst, med föreläsningar, mässa och bankett. Här kan du lära dig mer om släktforskning, både som erfaren och nybörjare.

Mer info finns på hemsidan: sfd2022.se

DE FLESTA VÄLJER ARKIVDIGITAL

ArkivDigital är populärast bland släktforskare i Sverige. En komplett tjänst som har källmaterialet och registren du behöver, exempelvis kyrkböcker och bouppteckningar

för hela Sverige. Plus möjligheten att bygga egna släkträd. Prova en månad för 395 kronor. Ett år kostar 1895 kronor. Läs mer på www.arkivdigital.se.

Sveriges ledande leverantör av historiskt källmaterial via internet till historiker, släkt- och hembygdsforskare och andra som vill studera källorna i original.

Bäcken - ett torp med gamla anor

En lördag i början av april var det "knökafullt" på biblioteket i Österbymo. Ett stort antal förväntansfulla personer hade samlats för att lyssna till Rune "i Bäcken" Ericsson som skulle hålla föredrag om gårdarna i Sunds kyrkby i Ydre. Rune, som är mycket välkänd i bygden, trollband åhörarna när han fritt ur minnet berättade om husen, människorna och vad som hänt i kyrkbyn under närmare 200 år. Varje namn och varje årtal kunde Rune utan minsta tveksamhet. En mycket imponerande prestation!

Rune, vars efternamn få nämner, är känd av alla i bygden som "Rune i Bäcken". Han är född och har levt hela sitt liv i torpet Bäcken under Graby Säteri, inte långt från kyrkbyn i Sund mitt i Ydre. Torpet ligger vackert beläget i en sluttning ner mot Stora Sundsjön. Runes släkt har bott i Bäcken i snart 250 år, vilket inte är så vanligt när det gäller ett torp.

Rune Ericsson i berättartagen hemma vid köksbordet. Foto: Lasse Karlsson.

Första torpbebyggelsen där kom till någon gång i början av 1700-talet. På den geometriska avmätningen 1699 för Graby finns Bäcken inte med, men på 1730-talet finns noteringar i kyrkböckerna om barn födda i torpet då en person vid namn Clement Pärsson med familj bodde där. Exakt var den första bebyggelsen var belägen är inte fastslaget, men mycket tyder på att den kan ha legat ett 50-tal meter väster om nuvarande hus. Det äldsta av dagens bevarade hus är en

Det äldsta bostadshuset i Bäcken, byggt år 1839. Foto: Lasse Karlsson

timrad bod som med ledning av byggnadssättet kan antas vara uppfört under senare delen av 1700-talet.

Runes släkt kommer till Bäcken

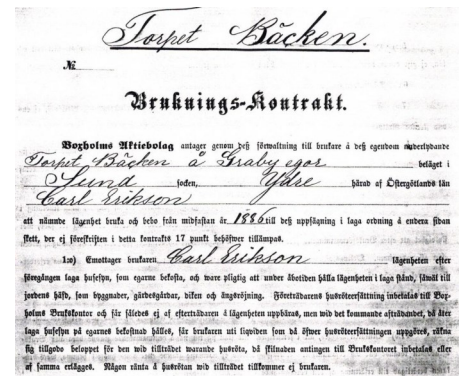
Runes tidigaste släkting kom till Bäcken 1776. Då gifte sig Catharina Svendsdotter, född i Västra Ryd, med Sven Karlsson som var son till förutvarande torparen i Bäcken och paret bosatte sig där. Catharina är Runes morfars morfars mor. Sven dog efter fem års äktenskap och Catharina gifte då om sig med Petter Andersson som också övertog brukandet av Bäcken. Deras yngste son Carl, född 1795, var först torpare i Mossen som också ligger under Graby, men flyttade senare hem med sin familj och blev torpare i Bäcken. Carl Pettersson var en betydelsefull och omtalad man i bygden. "Calle i Bäcken" som han kallades blev ringkarl i kyrkan och betraktades som en "klok gubbe" som kunde bota sjuka. Calle tyckte inte om svordomar utan tyckte att man skulle använda sig av ett vårdat språk. Men Rune berättar att några gånger när Calle blev riktigt uppretad kunde han dra till med "För hunnra hut!".

Det var Carl Pettersson som 1839 byggde det äldsta av de nuvarande bostadshusen. Man återanvände säkert en del av virket från den gamla torpstugan, något som man tydligt kan se på takbräderna i den "nyare" stugans vind. Torpstugan bestod från början av ett rum och kök plus en liten farstu, men har senare byggts till. Utöver torparna bodde i Bäcken periodvis både sockenskräddaren och sockenskomakaren. Carls yngsta dotter Eva Maria gifte sig också med en skräddare, Erik Johansson från Österby, som flyttade till henne i Bäcken 1854. Erik tog också över torpkontraktet i början av 1860-talet.

Paret fick åtta barn, bland annat Runes morfar Carl Eriksson som tidigt fick hjälpa till med arbetet på torpet. Hans far Erik blev på senare år sjuklig, vilket gjorde att Carl redan i de nedre tonåren fick fullgöra en del av faderns dagsverksskyldigheter på huvudgården Graby. Han har berättat för Rune om hur han som 15-16-åring fick meja havre på mossarna i Graby och följa de äldre vana karlarna i deras tempo tills det svartnade för ögonen på honom. Han var ju bara en pojke och dessutom inte så stor och kraftig till växten. När hans far gick bort 1883 var Carl knappt 21 år gammal, men som ende sonen fick han då träda in som torpare i faderns ställe.

Graby säteri säljs

1884 köpte Boxholms AB hela Graby med underliggande torp, vilket innebär att torparna övergick från torpkontrakt med dagsverksskyldigheter

Carl Erikssons första brukningskontrakt efter att Boxholms AB blivit ägare.

till arrendekontrakt. De traditionella dagsverken upphörde, men Carl Eriksson brukningskontrakt innehöll en hel del skyldigheter för honom. Han skulle givetvis sköta och underhålla byggnader, vägar, åkrar, ängar och annan mark men dessutom "kola å anvisad mark i bolagets skog" och leverera årligen minst 40 läster kol a 12 tunnor (totalt 80 kubikmeter) till hamnen i Tullerum eller Asby. Ett speciellt villkor i kontraktet sa också att Carl var skyldig att lämna bostad och vård åt sin gamle morfar Carl Pettersson, sin moder och tvenne minderåriga syskon. Det slogs också fast att "Brukaren och hans husfolk åligga ett årligt, nyktert, flitigt, sedligt och höfligt uppförande; i första rummet mot Bruksägarna och dem, som o deras stab och ställe satte äro"! Det

årliga arrendet var till att börja med 75 kronor.

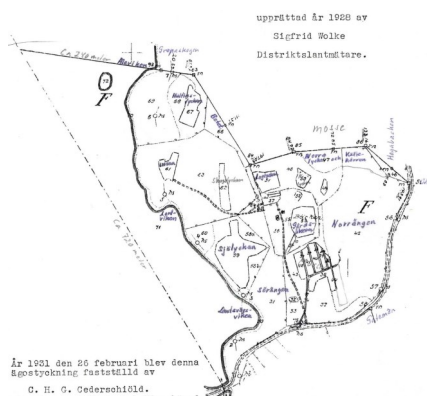
Betydelsefull ritningsförväxling

Flera ekonomibyggnader var i dåligt skick så Boxholm AB beslutade sig för att uppföra nya byggnader, bland annat en ladugård. I samband med det förväxlades ett par ritningar så Bäck- en fick en betydligt större ladugård än vad som var tänkt till ett torp av den storleken. Något som givetvis var till stor glädje för Carl Eriksson och alla boende därefter.

Carl gifte sig och fick fyra barn, Emma som dog ett par dagar gammal, Rut, Erik och Beda som är Runes mamma. Runes morfar Carl kom, utöver jobbet på torpet, att ägna sig åt flera andra arbeten. Förutom den kolning som ingick i torparendet, kolade han också åt flera andra personer i bygden. Han började tidigt med att slakta på torpen och gårdarna runt omkring, en syssla han höll på med ända upp i 80-årsaldern. Det kunde bli upp till 20 platser som han slaktade julgrisen på. Han intresserade sig också tidigt för biodling och hade själv bin på 1890-talet. När intresset hos andra i trakten vuxit sig starkare ledde det fram till att man startade Ydre Biodlarförening 1912. Själva bildandet ägde rum i Bäck- en och Carl blev föreningens ordförande under de första 20 åren. Han höll också på med rödfärgning och färgen kokades på plats runt om i bygden. När en fruktodlarförening bildades i socknen blev Carl även engagerad där och deltog i

flera av Hushållningssällskapetets trädskötarkurser på Adelsnäs i Åtvidaberg.

Carl Eriksson var, liksom sina föräldrar och systrar, sedan barndomen engagerad inom den frikyrkliga rörelsen. Han var under många år söndagsskollärare i Sunds Missionsförsamling, något som sedan hans döttrar fortsatte med. Carl var en riktig föreningsmänniska och han besökte ofta politiska möten och föredrag som började hållas när allmän rösträtt infördes i början av 1900-talet. Han blev tidigt medlem i Jordbrukarnas Riksförbund som senare bytte namn till Bondeförbundet. Det är lätt att få

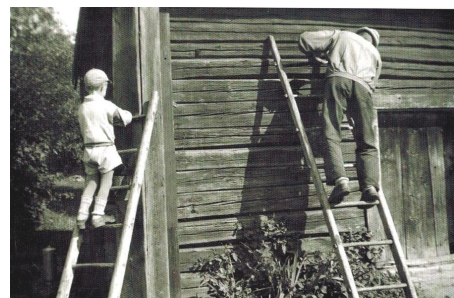
Karta upprättad 1928 inför att Bäck- en skulle friköpas.

en detaljerad bild av Carl Erikssons liv eftersom han skrev dagbok från 1905 fram till kort före sin död 1947.

Redan i slutet av 1800-talet fanns det inskrivet i arrendekontraktet att "Torparen medgives fiska längs torpets eger, men får ej hindra innehavaren av Graby att der jämväl ut- sätta nät". Det fiskades en del till husbehov, men det som kunde ge lite extra förtjänst var kräftfisket. I början kokades kräftorna och rensades. Klor och stjärtar varvades med salt i små träbyttor. De såldes sedan främst till så kallat "fint folk", inte minst till häradshövdingarna vid tingen i Sund. Rune berättar som exempel att hans morfar sålde 16 liter kräftkött vid oktobertinget 1908. Priset var då två kronor och tjugofem öre per liter, men det behövdes tio tjug kräftor till en liter kräftkött.

Bäck- en friköps

1930 tog Runes morbror Erik över lantbruket på Bäck- en och friköpte torpet från Grabys ägor. Systemen Beda (Runes mamma) stannade också kvar i Bäck- en och 1934 föddes Rune. Rune växte upp i Bäck- en med mamman och morbrodern och även under

Rune som liten hjälper sin morfar med rödfärgning. Privat foto.

många år tillsammans med sin morfar Carl. Rune trivdes tillsammans med honom och fick lära sig mycket om bygden, släkten och hur ett torp med lantbruk sköts.

När Rune växt upp tog han i slutet av 50-talet över torpets och lantbrukets skötsel. Han träffade Karin från Malmö som han gifte sig med 1962 och paret bosatte sig i Bäck- en. När de fått sitt första barn blev det lite trångt i den gamla torpstugan så Rune köpte 1968 ett hus i Berga by utanför Aneby som han flyttade till Bäck- en. Familjen trivdes i Bäck- en men Rune ville inte arbeta hela sitt liv med jordbruk så 1982 valde han att lägga ner jordbruket. Han anmälde sig på Arbetsförmedlingen som föreslog att han skulle kunna bli avbytare eller skogsarbetare. Men Rune ville hellre "jobba med huvudet" och beslutade sig för att helt sadla om. Så han började istället studera på folkhögskolan i Vadstena. – Det skulle komma att bli mina bästa år, säger Rune.

Därefter arbetade han några år inom turistnäringen i Vadstena och därefter hela elva säsonger som turistvärd i Österbymo. Rune har under sitt liv samlat på sig omfattande och detaljrik kunskap om lokal historia. Namn, årtal, händelser – allt kan han lätt plocka fram ur minnet. Rune förlo- rade för två år sedan sin älskade Karin och lever nu ensam kvar i sitt Bäck- en. Han är fortfarande pigg även kroppsligt och tar varje dag flera promenader längs de stigar som han trampat i snart 90 år.

Lasse Karlsson

Källor:
Samtal med Rune Ericsson, Runes egna anteckningar, kyrkböcker, folkräkningar, Sveriges dödbok och "Historien om en by".

Runes mor Beda Ericsson med gåsen Lotta. Privat foto.

Änkan efter kamrer Fredrik Asproth

I senaste numret av Medlemsbladet kunde vi läsa om en tragisk båtolucky på sjön Sommen där fyra unga mäniskor miste livet 1923. Några av er har kanske också hört eller läst om en annan drunkningsolycka på Sommen, nämligen den där 34-årige kamrer Fredrik Theodor Asproth så tragiskt förolyckades en ljummen julikväll 1879.

En ung Fredrik Asproth i uniform.
Bild från Holavedens
Hembygdsförenings hemsida.

Denna historia handlar dock främst inte om olyckan och Fredrik Asproth utan om den efterlevande änkan Emelie Ottilia Asproth f. Ekvall. Hon var kusin till min fm mf mm. Emelie föddes i Säby församling 1847 som barn nummer åtta till föräldrarna Nils Fredrik Ekvall 1803-1885 och Emelie Bernhardina Carolina Djurström 1815-1875. Efter Emelie föddes ytterligare åtta barn. Under Emelies uppväxt dog fyra av syskonen varav ett var dödfött och två dog ett respektive fyra år gamla. Det fjärde syskonet hade hunnit bli vuxen men sköt sig själv 21 år gammal av oklar anledning. Uppväxten verkar ändå ha varit ganska trygg och stabil. Familjen flyttade inte runt en massa som många tvingades göra. När Emelie var tre år tog hennes far Nils Fredrik över som Kronolänsman på Fogdeholm i Lommaryd efter Rickard Hydbom och där växte hon upp tills hon som 20-åring gifte sig

med den tre år äldre Sergeanten vid Kungliga Jönköpings Regemente, Fredrik Theodor Asproth. Efter vigseln flyttade hon till honom i Löfstad, nuvarande Tranås. Till att börja med efter giftermålet bodde de med Fredriks föräldrar och några av hans bröder men 1874 flyttade de till eget boende. De hyrde då ett hus i kv. Harven och Fredrik arbetade först som postexpeditör men från 1878 som kamrer i Östgöta Enskilda Banks kontor i Tranås. Han var dessutom ombud i köpmannaföreningar, liv- och brandförsäkringsbolag, god man m.m.

I början av 1879 flyttade familjen till kv. Stjernen 10 A, nu Storgatan 21, där de hyrde ett hus av organisten J A Johansson i Säby. Huset de hyrde var ett hus med fyra rum, förmak, kök, källare och flygelbyggnad. På gården utanför ingick också ett magasin och ett stall. De bodde där med sina fem döttrar Elin f. 1869, Anna f. 1871, Nanny f. 1873, Ragnhild f. 1875 och Agnes f. 1878. Fredrik hade ett bra välbetalt arbete, de var väl ansedda och de hade sina nära och kära inom rimligt avstånd. Ett hyfsat bra liv kan tyckas när man ser på det såhär drygt hundrafyrtio år senare. Men det skulle inom kort bli annorlunda.

Den 20:e juli 1879 var en söndag med härligt sommarväder och kamrer Fredrik hade ihop med några andra Tranåsbor hyrt ångaren "Carl Johan" för en lusttur på sjön Sommen till

Norra Vi. De hade en fantastisk dag till sjöss men på hemväg vid 19.30 på kvällen snubblade Fredrik plötsligt och föll överbord. Fredrik var en god simmare och i över tio minuter höll han sig flytande och väntade på räddning som dessvärre uteblev. Istället för att vända båten beordrades back vilket gjorde båten väldigt svår att manövrera och gjorde att den drev för vinden. Ombord på båten fanns en livräddningsjolle men den var dels otät och dels belamrad med diverse bråte så den var helt obrukbar. Ingen ombord tänkte heller på att kasta en livboj eller själva kasta sig i vattnet för att rädda honom så i åsynen av de övriga passagerarna sjönk Fredrik till botten och omkom. Tragedin var ett faktum. Trots massiva sökinsatser och draggningsförsök den följande veckan, hittades kroppen först nio dygn senare.

Emelie var, då hon helt oväntat blev änka, endast 31 år gammal och helt plötsligt ensam med de fem döttrarna i åldrarna 1-9 år. Vad hon inte visste då men strax efter skulle bli varse, var att hon också var gravid med deras sjätte barn, också det en dotter som föddes till våren året efter och fick namnet Ingrid.

I bouppteckningen efter Fredrik kan man tydligt se att rent ekonomiskt hade de ett förhållandevis bra liv. Familjen Asproth hade ett hus med flera rum med bland annat stoppade möbler, skåp med glas, chiffonjéer,

Sufvudlöft betående, fegbet och spildt menniskolif. Nörande kamrer Asproths drunkning, hvarom meddelades en kort notis i ett föreg. nr., skrifves från Tranås till "S. E." bl. annat: "S öfver 10 minuter höll Asproth sig uppe på watten, wäntande på räddning från båten, som dock uteblef, till följd af dålig manövrering. S stället för att wända med fartaget, kommanderades back, hwarvid båten ej lydde roder, utan dref af för vinden. Räddningsjollen, som war otät, war i öfrigt belamrad med en massa sträp och kunde ej användas. På räddningsbojarna lynes ingen ha tänkt, och ingen fanns, som war nog djerf att kasta sig i watten, för att simmande bispringa den nödstälde. S åsyn af ångaren gick han derför till botten och omkom."

Kamrer Asproths lif är nu återfunnet. Kaptenen på "Carl Johan" klandras mycket för sin brist på hjälpsamhet wid olycksöförelsen. S stället för att med kraft och ordning kommandera båtens manövrer, rättade han sig efter alla närvarandes af försärdelsen framfallande utrop och hugfott. Swarken kaptenen eller rorgångaren hade reda på plattan för olyckan, hwaran förfandet efter lifet också blef fruktloft, till des kapten "Ångaren" anlände, då den döda kroppen fanns i andra draget.

Kamrer Asproths begrafning. En högtidlig begrafning egde i jöndags rum, för-gudstjensten, å Säby kyrkogård, i hwilken drunknade bankkamrer Fr. Th. Asproths jordiska qvarlestwor då nedbäddades till den fista hwilan. Nedan kl. 8 på morgonen började en stor samling menniskor att infinna sig utanför i rgehufet, för att bewisa den aflidne en fista wänfkapsjenst; kl. halv 9 utbars den med tranfar. Liffet strade kistan af åtta den aflidnes wänner, hwarwid en broder till den döde, komminister E. Asproth, höll ett gripande tal som på alla gjorde ett djupt intryck. Lifet ledsagades till grafven af den aflidnes maka och tre barn, föräldrar, fyra bröder, swärfar, swägrar och många slögtingar samt en processjon af omkring 200 personer, bland hwilka märktes flera af oreus framstående män och fränlingar från afläsnare trakter. Efter jordsättningen höll komminister Carl Axel Westin till den förjande eman ett anslående tal, fullt af tröstens och fridas ord. Till lifet bekläddes hela grafven ned de tranfar, som smydat kistan.

Ett par av alla notiser som skrevs i tidningar runtom i landet efter olyckan,

skänk osv. De hade i flygelbyggnaden en vävstol och till och med en tvättmaskin. De hade två cyklar, en liten båt vid Svartåns kant vid Strömslund. De hade också en segelbåt i Sommen och 20 marknadsbodar för uthyrning till halva Tranås marknadsplats. Utöver detta hade Fredrik också en livförsäkring och ägde en del aktier. Men inget av detta kunde få hennes man tillbaka. Hon stod likväl ensam i livet med hela barnaskaran. Fyra månader efter att maken Fredrik så tragiskt omkom flyttade Emelie med barnen och hyrde ett hus i kv. Oden 69b, nu Storgatan 49. Året efter anställde hon en piga och ungefär samtidigt flyttade hennes syster Hilma och deras far till dem från Jönköping och till nyår samma år flyttade även system Emma ner från Stockholm. De bodde alla tillsammans under cirka ett års tid. Därefter flyttade Emelie, barnen och pigan snett över korsningen Storgatan/Falkgatan till kv Dalen nr 95. Det huset verkar ha varit ett flerfamiljshus

*Emelie Asproth, född Ekvall.
Bild från Holavedens
Hembygdsförenings hemsida-*

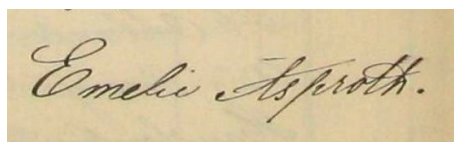
han och Emelie träffades och redan efter 4 månader i det nya landet gifte Emelie om sig med denne Oscar som då amerikaniserat sitt efternamn till Harrison. Lyckan blev dock inte långvarig för i augusti 1884, endast 36 år gammal, blev Emelie återigen änka. Liksom förra gången var hon även denna gång gravid och stod ensam i detta. Så höggravid och med fyra av döttrarna (15-åriga Elin blev kvar i Amerika) återvände hon under hösten till Sverige och födde i december en liten pojke som fick namnet Oscar efter sin far. Väl tillbaka i Tranås hyrde hon ett boende hos en änkefru i kv. Lyktan, nuvarande Ågatan 21 där Kvinnohälsovården nu finns. De skrevs in där den 21:a januari 1885 och samma dag döptes sonen Oscar. De bodde bara där till april då de istället kunde hyra ett boende i kv. Dalen nr 95, vilket nu är Piratens gata 10. Hon kunde då också äntligen återförenas med dottern Nanny som varit kvar i Tranås hos farföräldrarna.

Några år senare kom också en ny man in i Emelies liv. Den sista september

1890 gifte Emelie sig för tredje gången, då med en bildhuggare från Stockholm vid namn Johan Oskar Österberg och han flyttade in till familjen. Den äldsta av döttrarna, Elin, var ju kvar i Amerika och de nästkommande två flickorna, Anna och Nanny, hade också lämnat boet. I slutet av 1890 flyttade Emelie med sin nye make och de kvarvarande barnen till kv. N. Gyllenfors nr 43, senare Ågatan 20 där de bodde i cirka ett år. Under 1891 födde hon en son som fick namnet Carl och döttrarna Ragnhild och Nanny flyttade till storasyster i Amerika. Någon gång under det året flyttade också familjen till Smedjegatan 3A som verkar ha legat ungefär vid södra änden av Brunnsparken. Där bodde de dock bara till våren 1892 för då tog även de sitt pick och pack och flyttade med de tre yngsta barnen över Atlanten igen. Dottern Agnes 14 år blev kvar i Sverige, konfirmerades i Vrigstad under våren och flyttade sen efter till Amerika i oktober samma år. Storasyster Anna kom då hem för att resa tillsammans med henne över Atlanten. Slutligen var hela familjen med alla åtta barn samlad på ett ställe och man kunde kanske våga hoppas på framtiden i det nya landet men drygt sju år senare dog Anna endast 29 år gammal.

Det som initialt verkade bli ett stabilt, lugnt och behagligt liv för Emelie blev till många tragedier, uppbrott och flyttar. 80 år gammal blev Emelie för tredje gången änka då hennes nio år yngre make Johan dog 1927. Två år senare, 1929 dog hon själv och begravdes i Rockford, Winnebago, Illinois. Ingen grav verkar finnas kvar men förhoppningsvis finns någonstans bland ättlingar foton, minnen och berättelser bevarade för kommande generationer.

Pia Gylletorn

Emelies namnteckning från bouppteckningen efter Fredrik Asproth.

då det bodde många olika människor där vid samma tid. Men de bodde bara där några månader för den 5:e maj 1882 avseglade SS Romeo med Emelie och fem av döttrarna från Göteborg mot Hull i England och med slutdestination Rockford, Illinois i Amerika. Av någon anledning stannade den då 8-åriga Nanny kvar i Sverige och flyttade istället i hos farmor och farfar Asproth.

En dryg månad senare reste en ung man från Blekinge vid namn Oscar Haraldsson med samma båt och slutdestination. Vi får väl utgå ifrån att det var som nyanlända till Rockford

**Aronssons
Blomsterhandel**

Storgatan 36, Tranås
Tel 0140-127 36
www.aronssonsblommor.se

FOTOGRAF
ERIK HELLQUIST

Storgatan 40, TRANÅS
www.erikhellquist.nu

Den indelte soldaten hemmavid och i fångenskap

Att vara indelt soldat var förr ett bra sätt för unga män att kunna försörja sig. För den som aldrig kunde få en egen gård var det utmärkt att på detta sätt kunna få en bit mark att odla och ett eget hus till en familj.

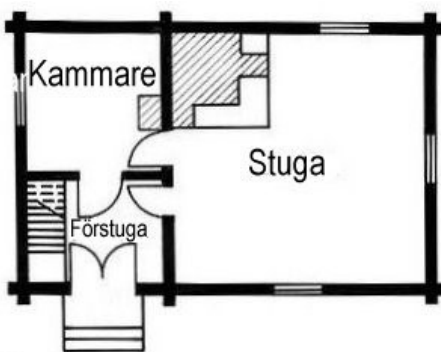
1682 hade Riksdagen antagit ett förslag om att kungen skulle göra frivilliga avtal med allmogen att sätta upp en armé. Bönderna skulle själva slippa att gå ut i krig om de skaffade en soldat.

Ryttartorp från Kärna socken. Uniform från slutet av 1800-talet. Garnisonsmuséets vykort.

I Östergötland skrevs kontrakt med bönderna att sätta upp och försörja ett regemente på 1200 man uppdelade på åtta kompanier mot att de själva slapp skrivas ut. Oftast gick två eller tre gårdar samman om en soldat i en så kallad rote.

Ett litet torp, ca 4x8 m, ett fähus, som var ungefär lika stort som torpet, en lada och några tunnland mark fick soldaten förvalta. På torpet fanns också vanligtvis 1-2 kor, några får, en gris eller två och lite höns.

Rekommenderat utförande av ett soldattorp. Storlek ca 4x8 meter.

Hur torpen skulle byggas var en rekommendation, men med minimimått. Hur de ser ut varierar över landet. Likaså varierar storleken på marken mellan olika delar i landet. I övrigt fick soldaten ytterligare ersättning i form av spannmål, hö o s v

av bönderna. Olika på olika rotar beroende på omständigheterna. Han fick också kontantlön, som samlades in av bönderna i roten.

Torpet placerades så långt bort från bondens hus som möjligt och jorden var ofta inte alls bra.

I närvaro av kaptenen och rotebönderna skulle torpet synas vart tredje år.

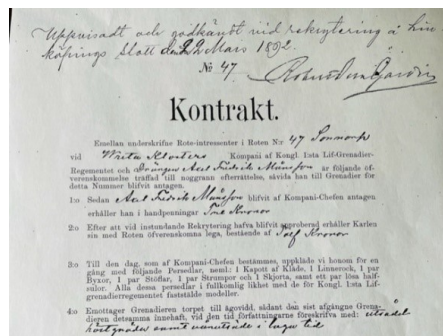
Bakom soldaten stod då kaptenen som var minst lika lagkunnig som bönderna, vilka inte alltid var välvilligt inställda till sin soldat.

Ett bra exempel på detta är Wilhelm Mobergs roman Rasken.

Kontrakt upprättades, där man gjorde upp vad soldaten skulle få förutom torpet och marken.

Dessutom gällde det som står i 1769 års soldatinstruktion:

”Frygta Gud, Ära Konungen, Tjena Trogit”

Soldatkontrakt från 1892, där man ser att det fanns utrymme för individuella överenskommelser.

Torpet skulle förses med en så kallad rotetavla som informerade om regemente, kompani och nummer på torpet. Tavlan skulle sättas upp väl synligt på ena gaveln.

Soldaten kunde utbildas till skomakare, skräddare, snickare och andra yrken som de också kunde utöva när de inte exercerade eller var i strid. De fick även lära sig att läsa och skriva. Han blev den store nyhetsbäraren eftersom han gick långt bort från socknen till de årliga mötena på övningsheden och fick där höra om händelser från andra platser i världen. Övningar hölls både kompanivis och regementsvis. Kompanimötena hölls flera gånger om året och regementsövning en gång per år.

Var tredje år hölls generalmönstring där soldaterna inspekterades av en

Rotetavlor bevarade av Garnisonsmuséet i Limköping.

generalsperson eller en kunglig person. På den mönstringen begärde man avsked av olika anledningar (sjukdom, skador etc) och där antogs nya soldater på roteböndernas förslag. Det var också här som soldaterna fick sina namn och man kontrollerade om soldaten kunde läsa och skriva, marschera och använda sitt vapen. Dessutom om de behärskade de yrken de hade blivit utplärda i.

Protokoll fördes i Generalmönsterrullorna, som för övrigt numera finns sökbara per kompani och regemente i Arkiv Digital.

I fångenskap...

En dag 1801 dök en närking upp i Tjällmo. 1802 blev han antagen som soldat i Andra Livgrenadjärregementet, Bergslags Kompani, torpet

Livgrenadjärregementets uniform 1806. Bild från "Livgrenadierregementet" av Wiggo Key.

Markstorp och fick namnet Jan (Johan) Markör. I dagsläget vet jag inte mer om hans bakgrund än att han var född i Boo Socken, Närke, 1778. Inget patronymikon finns. Han var min mormors morfars farfar. 1804 gifte han sig med

Soldatens avtåg till regementsmötet.

Teckning av V.E. Sparre 1866.

"När det lider till sommaren och mannen skall ut på mötet följer soldathustrun honom långt på vägen och bär därunder hans gevär, ett skilsmässans och återseendets starka tillgivenhetsbevis, som förekommer ganska ofta i många delar av landet." (Nyblaeus)

skräddaredottern Stina Hansdotter Eneroth, från Veta (Mantorp). I Markstorp föddes sonen Johan 1805.

1806 finns noteringar i generalmöns-terrullan att ungefär hälften av kompaniets soldater inkl. Markör blev kommenderade d v s de blev beordrade ut i fälttåg. Man kan lätt tänka sig vilket hårt slit det blev för kvinnorna där hemma att ensamma få ihop till brödfödan till sig själva och barnen, när männen var borta längre perioder. Om de dessutom fick sura rotebönder mot sig blev livet ännu svårare för dem.

I dödboken finns följande noterat om Jan Markör: "Bevistat flera fälttåg. Fången i 5 år i Frankrike."

Mer har inte prästen skrivit, så vad hade han då varit med om under sina fälttåg? Jo, följande finns beskrivet: Soldaterna från Livgrenadjärregementet kommenderades till Norra Tyskland för att delta i Gustav IV:s krig mot Napoleon 1805-1810. Mellan Lübeck och Travemünde var det hårda strider den 7 november 1806 och 1050 (ettusenfemtio!) befäl och soldater ur Livgrenadjärregementet togs tillfångna av de överlägsna fransmännen. Fångarna fick marschera via Berlin och Leipzig till Donchery strax väster om Sedan, där de meniga förlades. Marschen var 1500 km lång i vinterväglag. Svenskarna förlades i stora kaserner i Frankrike. Sängarna hade ordentliga

madrasser och filtar, så det gick kanske ingen större nöd på dem. De utrustades med kläder och skor för arbete som drängar, snickare och kalendarbetare. En officer fick i februari 1808 permission för att bege sig hem till Sverige med nyheter om fångarnas öden. Han återkom efter 6 månader (!) med nyheter från hemlandet. Man får ju hoppas att Stina i torpet fick veta att hennes man levde och hade det efter omständigheterna bra. Svenskarna fick beröm för sitt goda uppförande under fångenskapen. Det gjordes till slut en framställan om frigivning, vilken beviljades i oktober 1809. 1 december 1809 släpptes fångarna och fick då marschera den långa vägen tillbaka. Från Stralsund kom de till Ystad och fick därefter bege sig

Torpskylt där soldattorpet Rom låg.

Foto: Berit Ekberg-

den sista vägen hem till Östergötland till fots. Färden tillbaka tog totalt 5 månader och i maj 1810 kom de första soldaterna hem till Tjällmo. Jan Markör kom alltså hem igen, men 106 av hans kamrater avled under fångenskapen.

Markör antogs 1810 vid Första Livgrenadjärregementet, Tredje Majorrens kompani – senare Vreta Kloster kompani. Han fick torpet Rom under Iskallebol att förvalta, och fick behålla sitt efternamn där.

I detta torp föddes sonen Anders Fredrik 1811 och dottern Anna Maja 1816.

Till regementsövningarna och generalmönstringarna fick han och hans kamrater gå till Malmen utanför Linköping. En sträcka på ca 4 mil i vardera riktningen. Till det kommer vandringarna på ca 3 mil i vardera riktningen till kompaniövningarna flera gånger om året.

Efter 32 års tjänst begärde han avsked på grund av ålderdom och sjuklighet. Han fick underhåll (pension) och slog sig ner i torpet Nyberg under Iskallebol. Han avled 1855 i lungsjuka och hustrun gick bort av ålderdom 1856. Förutom umbäranden med fälttåg mm finns noterat att både Jan och hustru Stina haft smittkoppor naturligt. Det var ju också en prövning.

Torpet Rom är rivet men de duktiga medlemmarna i Tjällmo Hembygdsförening har gjort torpinventering i socknen och numera är en skylt placerad där detta torp var beläget.

Sonen Anders Fredrik blev också livgrenadjär. Han fick torpet Skogsbo under Lilla Yxhult. Det torpet finns kvar idag om än ombyggt och tillbyggt.

Rotetavlorna hade olika utformning beroende på regemente och kompani. Bland de vackrare är tavlorna i blått och gult från Norra Vedbo Kompani, Jönköpings Regemente.

Berit Ekberg

Källor:

Centrala Soldatregistret, Lars Ericsson Wolke från tidningen Släkthistoria, Gunnilla Ström: "För Kung och Fosterland" – om soldater från Tjällmo, Alfred Kumm: "Indelt soldat och rotebonde", Björn Lippold i programmet Släktband, Sveriges Radio

Vapenexercis på Malmen utanför Linköping med Remingtongevär modell 1867. Bild från Garnisonsmuséet i Linköping.

Barnmorskan Selma Nestor

En gammal barnmorskeväska som för flera år sedan ropades in på auktion i Gripenberg utanför Tranås har väckt

Den gamla barnmorskeväskan innehöll en stor variation av instrument, kemikalier och olika hjälpmedel.

frågor om vem som använt den. Köparen Kerstin Andersson fick i samband med köpet veta att ägaren kunde ha varit en barnmorska som hette Selma Nestor. Ägarskapet kan inte slås fast, men frågan har ändå resulterat i en kartläggning av Selma Nestors liv. En livsgärning vid sidan av ramplyuset men ändå så viktig i framväxten av vårt välfärdssamhälle.

Selma Charlotta Nestor föddes den 20 december 1894 i Råssmark mellangård i Linderås socken.

Hennes föräldrar var korpral Klas Magnus Nestor som var född 1845 i Linderås och Anna Lovisa Johansdot-

Huset Närhem i nuvarande Gripenberg utanför Tranås där Selma bodde under några år. Foto: Lasse Karlsson.

ter född 1853 också i Linderås. Klas Magnus tjänstgjorde under Oberga rote men vid Selmas födelse hade familjen bosatt sig i Råssmark mellangård. Selma var yngst i barnskaran som bestod av två söner och sex döttrar, varav en son och två döttrar emigrerade till Amerika.

Fadern Klas Magnus pensionerades från det militära kring sekelskiftet. Han förvärvade då gården familjen bodde på och blev därefter lantbrukare. År 1909 köpte han huset Närhem under Höckle i Säby socken och familjen flyttade dit.

År 1915 lämnade Selma hemmet och flyttade till Vadstena där hon arbetade som sjuksköterska på Hospitalet till och med 1919. Om Selma utbildade sig innan flytten till Vadstena eller sedan hon kommit dit är oklart.

Efter Vadstena gick flyttlasset till Stockholm och Wollmar Yxkulls gata 25 där hon arbetade på Maria sjukhuset som sjuksköterska. 1921 utbildade Selma sig till barnmorska på Södra barnbördshuset som låg på Södermalm i hörnet av Wollmar Yxkulls gata och Rosenlundsgatan.

Precis vid den här tiden fick barnmorskornas arbete extra stor uppmärksamhet i Sverige, i och med att det hade lagts ett förslag i riksdagen om att sänka deras löner. Man ansåg att barnmorskorna kunde utföra andra tjänster som skurning och tvätt och på så vis skaffa sig extrainkomster. Detta fick de första fem nytillträdda kvinnorna i riksdagen att gå samman över partigränserna och med kraft argumentera mot förslaget. Tack vare kvinnornas goda kunskaper om barnmorskornas villkor smulade man sönder argumenten för sänkningen och den blev aldrig verklighet.

Efter barnmorskeutbildningen flyttade Selma till Rimbo norr om

Selma drygt 20 år gammal när hon arbetade som sjuksköterska i Vadstena. Privat foto.

Stockholm, där hon först bodde i huset "Villa Exelsior" en fastighet som inrymde mest ensamstående yrkesmänniskor av alla de slag. Efter några år flyttade hon till huset "Svedjan". Under åren i Rimbo hade Selma både yrkestiteln barnmorska och sjuksköterska.

År 1928 blev boplatsen Jönköping med Länslasarettet som arbetsplats där Selma jobbade som barnmorska under några år. Sedan arbetade hon ett tag på Lasarettet i Trelleborg. 1938 gick färden vidare norrut igen till Katrineholm och Kullbergsska sjukhuset där Selma endast stannade ett år.

Därefter bosatte hon sig i Glanshammar där hon fick titeln distriktsbarnmorska, och blev kvar under sju år. Sedan flyttade Selma vidare till Hällefors där hon arbetade i nio år som barnmorska.

 **Studieförbundet
Vuxenskolan**

Tranås 0140-16304
www.sv.se/tranas

**TRANÅS
ENERGI**
**Ditt lokala
energibolag**

Vi sponsrar Tranås/Ydre släktforskarförening!

Efter ett kringflackande yrkesliv gick flytten 1955 mot hembygden och Selma bosatte sig i en lägenhet på Sveagatan 20 i Tranås. Hennes tanke var att pensionera sig, men Selma vikarierade ganska mycket på Tranås BB under de följande tio åren. Flera Tranås-kvinnor minns Selma och att hon hjälpt deras barn till världen på 50- och 60-talen. De berättar att hon var mycket omtyckt och beskriven henne som kunnig och vänlig, men också bestämd. "Det var ordentligt gry i henne". Selma Nestor skaffade aldrig familj utan hon levde helt och hållet för "sitt kall", vilket inte var ovanligt bland yrkeskvinnor under första halvan av 1900-talet.

Eftersom Selma flyttade runt så mycket i landet som barnmorska blev det säkert inte så mycket umgänge

Klipp från Tranås Tidning med bildtexten "Ja, nu kan man gå till kaffebordet, glad i hågen, säger personalen vid BB, nöjd med den fina avdelningen. Fröken Gulli Andersson serverar syster Selma påtår."

med släktingar under den tiden. Halva hennes släkt levde i USA, men

många av de som fanns kvar i Sverige bodde i norra Småland, så efter hennes flytt till Tranås var det flera av Selmas syskonbarn och syskonbarnbarn som träffade henne. Anita Bjerkander, som är sondotter till Selmas syster Hulda, berättar att hon och brodern Lennart ofta besökte Selma i lägenheten på Sveagatan.

Selma Nestor bodde kvar i sin lägenhet fram till slutet av 1970-talet, då hon flyttade till Lövstadgårdens ålderdomshem. Där slutade hon sina dagar 3 december 1985.

Lasse Karlsson

Källor: Kyrkböcker, bouppteckningar, Lantmäteriet, samtal med Anita Bjerkander med flera.

Besök på Tranås kommunarkiv

I slutet av april gjorde släktforskarföreningen ett besök på Tranås kommuns äldre arkiv.

Ett 20-tal medlemmar hälsades välkomna av arkivarbetarna

Lisette Karlsson och Yvonne Haglund fick en blomma av föreningen som tack för sitt arbete.

Lisette Karlsson och Yvonne Haglund. Dessa två har under hösten lagt ner ett stort och mödosamt arbete på att flytta arkivet till andra och något bättre lokaler. Bara de som besökt ett arkiv kan förstå vilket jättejobb det är att få ordning på allt material som där samlas.

Arkivet innehåller många hyllor från golv till tak och det är bara att plocka ut de gamla böckerna och fördjupa sig i innehållet. Man kan t ex ta del av protokoll från fattigvårdsstyrelse och barnavårdsnämnd, kommundelsnämnd och skolstyrelse och mycket mycket annat intressant. Dokumenten omfattar Säby, Linderås och Adelöv församlingar och är en guldgruva för släktforskare. Det är många frågetecken som kan rätas ut under ett besök på ett arkiv och 2-3 timmar går väldigt fort.

På arkivet finns också en stor samling bilder efter fotografen Bror

De medlemmar som passade på att besöka kommunarkivet hade mycket intressant att studera. Foto: Lasse Karlsson

Johansson, Tranås bevarade. Dessa rön te sig stort intresse bland kvällens besökare.

Lisette och Yvonne bjöd på gott fika och förutom allt det intressanta som fanns på hyllorna var det fantastiskt trevligt att kunna mötas igen och prata med varandra efter att man under lång tid fått leva i enskildhet på grund av pandemin.

Gerd Brisfjord Karlsson

Olov Mattssons CD/USB till försäljning

Föreningen har Olov Mattssons "Ydre torp och gårdar" till försäljning. Den innehåller så gott som samtliga familjer i gårdar och torp i Asby, Norra Vi, Sund, Svinhult, Torpa och Västra Ryds socknar i Ydre kommun 1600-1930 talet. Tidersrum, Kisa, Västra Eneby, Oppeby, Kättilstad, Hägerstad, Horn och Hycklinge socknar i Kinda kommun 1600-1900 talet. Även soldater med familjer i Ydre kompani och Ydre-delen av Vifolka kompani.

Pris för CD 150:- och USB-minne 200:-. För beställning kontakta Gerd Brisfjord Karlsson: gerdbk@yahoo.se eller tel. 073-071 85 11.

Föreningens styrelse 2022

Ordförande
Lasse Karlsson
072-321 61 59

Vice ordförande
Tom Wallberg
070-587 27 49

Kassör
Hans Carlsson
070-538 55 47

Sekreterare
Anna Tengwall
073-084 77 82

**Vice sekreterare,
webmaster**
Anders Johansson
070-627 93 41

Ledamot
Torbjörn
Aronsson
073-967 86 47

Ledamot
Sören
Andersson
070-651 53 49

Övriga funktionärer:

Kursansvarig:

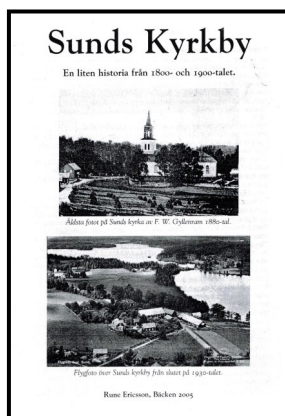
Gerd Brisfjord Karlsson
073-071 85 11, gerdbk@yahoo.se

Redaktionskommitté:

Lasse Karlsson 072-321 61 59, Gerd Brisfjord Karlsson 073-071 85 11
och Berit Ekberg 072-311 94 24

Sunds Kyrkby

- En liten historia från 1800- och 1900-talet.

Detta är en 16-sidig berättelse om Sunds kyrkby i Ydre. Författare är Rune "i Bäckén" Ericsson. Hans föredrag på biblioteket i Österbymo i april var ett sammandrag av berättelsen. Skriften finns att köpa hos Släktforskarföreningen och på Biblioteket i Österbymo. Pris: 20 kronor

Grundkurs i Släktforskning

Under hösten 2022, närmare bestämt den 22 september planerar vi att starta en grundkurs i släktforskning. Den startar klockan 18.00 och pågår till 20.30. Kursen är 8 tillfällen och kostar 895:- (inklusive abonnemang på Arkiv Digital). Är du intresserad så hör av dig till kursansvarig.

Adressändring

Om du flyttar och ändrar adress är det viktigt att meddela Släktforskarföreningen! Eftersom vi inte registrerar födelseuppgifter eller personnummer för våra medlemmar, så får vi ingen automatisk uppdatering. Därför, slå en signal, skriv ett mail eller skicka ett brev till oss!

Mail-adress

Vi vill gärna ha din mail-adress eftersom vi regelbundet skickar ut information och annan intressant läsning via mail. Om du inte lämnat din adress eller bytt den (eller inte fått mail från oss de sista månaderna), skicka ett meddelande till lassektranas@gmail.com

Medlemsavgift 100 kr/år. Familjemedlem 50 kr/år
Föreningens plusgirokonto: 442188-9

Tranås/Ydre Släktforskarförening

www.tranasydre.se

lassektranas@gmail.com